

59899 - حکم المواد الغذائية ومواد التجميل المضاف إليها الكحول

سوال

من در وین دانشجوی هستم و در حین تحصیل در دانشکده داروسازی متوجه شدم که به بیشتر محصولات غذایی، درصد بسیار کمی الکل اضافه می‌شود، که برای مخلوط کردن دو ماده یا برای نگهداری محصول یا برای غلیظتر کردن آن به کار می‌رود. این مواد عبارتند از: GLYCEROL; SORBIT; XYLIT; MALTIT; VANILIN; TRIACETIN; AGAR AGAR; PEKTIN. سوال دیگر: حکم کرم‌ها و عطرها یا به طور کلی مواد آرایشی چیست؟

پاسخ مفصل

الحمدلله.

اولاً:

الکل از مواد مستکننده است، و هر مستکننده‌ای خمر است، و خمر حرام است. در اینجا دو مسئله به الکل مربوط می‌شود: اول: آیا نجس است یا نه؟ دوم: آیا مخلوط شدن آن با داروها و مواد غذایی دیگر تأثیری دارد؟

در مورد مسئله اول: جمهور علما بر این نظرند که خمر، نجاست حسی دارد. اما قول صحیح آن است که چنین نیست و نجاست آن، نجاست معنوی است.

اما در مورد مسئله دوم: الکل اگر با داروها و مواد غذایی دیگر مخلوط شود، یا تأثیرش آشکار است یا نیست. اگر تأثیرش آشکار باشد، مخلوط کردن آن حرام است و استفاده از آن مواد غذایی و دارویی به صورت خوردن یا نوشیدن نیز حرام است.

اما اگر الکل در آن مواد غذایی و دارویی تأثیری نداشته باشد، استفاده از آنها به صورت خوردن و نوشیدن جایز است. و میان نوشیدن مستقیم الکل و مخلوط کردن آن با چیز دیگر تفاوت وجود دارد؛ اگر شخص آن را به تنهایی بنوشد، حتی اگر مقدارش کم باشد، جایز نیست. اما اگر با چیز دیگری مخلوط شود، حکمش همان است که تفصیل آن گذشت.

این فتوایی از شیخ محمد بن صالح عثیمین در تفصیل این مسئله است:

ایشان رحمه الله می‌گویند: «الکل ماده‌ای مستکننده است همانطور که معروف است، پس خمر محسوب می‌شود؛ به دلیل

فرمودهٔ پیامبر - صلی الله علیه وسلم - : «هر مستکننده‌ای حرام است» و در روایتی: «هر مستکننده‌ای خمر است». بنابراین، اگر این الکلی با چیزی مخلوط شود و در دچار اضمحلال نشود و از بین نرود، آن چیز حرام می‌شود؛ زیرا این مخلوط در آن تأثیر گذاشته است. اما اگر این الکلی در آنچه با آن مخلوط شده مستهلک شود و اثری از آن ظاهر نباشد، به آن دلیل حرام نمی‌شود؛ زیرا اهل علم رحمهم الله اجماع کرده‌اند که اگر نجاستی با آب مخلوط شود و آن را تغییر ندهد، آن آب پاک‌کننده است. و نسبت میان الکلی و آنچه با آن مخلوط شده، ممکن است بزرگ یا کوچک باشد، به این معنا که ممکن است این الکلی قوی باشد و مقدار کمی از آن در مخلوط تأثیر بگذارد، و ممکن است ضعیف باشد و مقدار زیادی از آن تأثیری نداشته باشد، و مدار همه چیز بر تأثیر است.

سپس در اینجا دو مسئله وجود دارد:

اول: آیا خمر نجاست حسی دارد؟ یعنی آیا واجب است که از آن پرهیز شود و اگر به لباس یا بدن یا ظروف اصابت کرد، شسته شود یا نه؟ جمهور علما بر این نظرند که خمر نجاست حسی دارد و واجب است آنچه را که به آن آلوده شده از بدن یا لباس یا ظروف یا فرش یا غیر آن شسته شود، همانطور که شستن ادرار و مدفوع واجب است. آنان برای این امر به فرمودهٔ الله تعالی استدلال کرده‌اند که می‌فرماید: **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ** [المائدة: ۹۰] (ای کسانی که ایمان آورده‌اید، قطعاً شراب و قمار و بت‌ها و تیرهای قرعه، پلید و از کار شیطان است)، و «رجس» همان نجس است به دلیل فرمودهٔ الله تعالی: **قُلْ لَا أَجِدُ فِي مَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلَى طَاعِمٍ يَطْعَمُهُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ مِثْلَهُ** **أَوْ دَمًا مَّسْفُوحًا أَوْ لَحْمَ خِنْزِيرٍ فَإِنَّهُ رِجْسٌ** [الأنعام: ۱۴۵] (بگو: «در آنچه به من وحی شده است، هیچ [خوراکی] حرامی را بر خورنده‌ای که آن را می‌خورد، نمی‌یابم، مگر آنکه مردار یا خون ریخته‌شده یا گوشت خوک باشد که قطعاً پلید است). و همچنین به حدیث ابوثعلبه خُشَنی استدلال کرده‌اند که از پیامبر - صلی الله علیه وسلم - دربارهٔ خوردن در ظروف کفار سوال کرد و پیامبر - صلی الله علیه وسلم - فرمودند: «در آنها نخورید، مگر اینکه غیر از آن نیابید، پس آنها را بشوید و در آنها بخورید». و در علت نهی از خوردن در آنها وارد شده که آنان در آن ظروف شراب و گوشت خوک و مانند آن قرار می‌دادند.

اما قول دوم در این مسئله آن است که خمر نجاست حسی ندارد. و برای این قول استدلال کرده‌اند که اصل در اشیاء، طهارت است و از تحریم یک چیز، نجس بودن آن لازم نمی‌آید. نوشیدن سم بدون شک حرام است اما با این حال نجس نیست. و گفته‌اند: قاعدهٔ شرعی این است که «هر نجسی حرام است، اما هر حرامی نجس نیست». و بر این اساس، خمر حرام باقی می‌ماند اما نجس نیست تا زمانی که دلیلی بر نجاستش اقامه شود. و همچنین استدلال کرده‌اند که هنگامی که خمر حرام شد، مسلمانان آن را در بازارها ریختند و ظروف را از آن نشستند. و ریختن آن در بازارها دلیلی بر عدم نجاست آن است؛ زیرا برای انسان حلال نیست که چیز نجس را در [راه و] بازارهای مسلمانان بریزد؛ به دلیل فرمودهٔ پیامبر - صلی الله علیه وسلم - : «از دو کاری که باعث لعنت انسان می‌شوند، پرهیز کنید». گفتند: ای رسول خدا، دو جلب کنندهٔ لعنت

چیست؟ فرمود: «کسی که در راه مردم یا در سایه‌شان قضای حاجت می‌کند». همچنین آنان ظروف را از آن نشستند، و اگر نجس بود، شستن ظروف از آن واجب می‌بود. برای این قول همچنین به آنچه در صحیح مسلم ثابت شده، استدلال کرده‌اند که مردی به رسول الله - صلی الله علیه وآله وسلم - مشک شرابی هدیه داد، پس پیامبر - صلی الله علیه وسلم - به او خبر دادند که آن حرام شده است. پس یکی از صحابه با صاحب مشک به صورت پنهانی صحبت کرد. پیامبر - صلی الله علیه وآله وسلم - فرمودند: «در گوش او چه گفتی؟» گفت: گفتم: آن را بفروش. پس پیامبر - صلی الله علیه وسلم - از فروش آن نهی کردند و فرمودند: «همانا الله هرگاه چیزی را حرام کند، بهای آن را نیز حرام می‌کند» - این حدیث یا معنای آن - سپس آن مرد دهانه مشک را باز کرد و شراب را در حضور پیامبر - صلی الله علیه وآله وسلم - ریخت و پیامبر - صلی الله علیه وسلم - او را به شستن مشک امر نکردند، و اگر خمر نجس بود، ایشان - صلی الله علیه وسلم - او را از نجاست مشک باخبر می‌کردند و به شستن آن امر می‌فرمودند.

اما آنچه قائلان به نجاست حسی در فرموده الله تعالی به آن استدلال کرده‌اند: **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ...** ، خداوند متعال این رجس (پلیدی) را به اینکه پلیدی «عملی» است مقید کرده و فرموده است: «پلید و از کار شیطان است» و این پلیدی «عینی» (ذاتی) نیست، به دلیل اینکه قمار و بت‌ها و تیرهای قرعه، نجاستشان حسی نیست، و خبر از نجاست آنها و نجاست خمر، یک خبر واحد برای یک عامل واحد است: **إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رَجَسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ** (قطعاً شراب و قمار و بت‌ها و تیرهای قرعه، پلید و از کار شیطان است) و در چنین حالتی، جایز نیست که دلالت آن را به دو وجه مختلف تقسیم کرد، مگر با دلیلی که آن را معین کند.

و اما حدیث ابو ثعلبه خشنی، امر به شستن آن به دلیل نجاستش نیست، بلکه احتمال دارد که امر به شستن آن برای دوری کامل و جدایی تام از استعمال ظروف کفار باشد که به معاشرت و نزدیکی با آنان می‌کشاند، و نه برای نجاست؛ زیرا معروف است که نجاست با احتمال ثابت نمی‌شود.

در هر حال: این مسئله اول بود که باید در پاسخ به این سوال درباره الکلی بررسی می‌شد. و چون روشن شد که خمر نجاست حسی ندارد، پس این الکلی‌ها نیز نجاست حسی ندارند و بر طهارت خود باقی می‌مانند.

اما مسئله دوم: اگر مشخص شود که در این عطرها الکلی وجود دارد و به دلیل زیاد بودنش، تأثیرگذار است، آیا استفاده از آن در غیر نوشیدن جایز است؟ پاسخ آن است که گفته می‌شود: فرموده الله تعالی: {پس از آن دوری کنید} عام است و شامل همه وجوه استعمال می‌شود، یعنی ما از آن به صورت خوردن، نوشیدن، مالیدن و غیر آن دوری می‌کنیم. این بدون شک به احتیاط نزدیکتر است، اما در غیر نوشیدن، [حرمت آن] قطعی نیست؛ زیرا الله تعالی علت امر به اجتناب را با این فرموده‌اش بیان کرده است: **إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ** [المائدة: ۹۱] (قطعاً شیطان می‌خواهد با شراب و قمار، میان شما دشمنی و کینه بیفکند و شما را از یاد الله و از نماز باز دارد؛ پس آیا شما دست برمی‌دارید؟)، و این [علت] در غیر نوشیدن حاصل نمی‌شود. و بر

این اساس، ورع و تقوا در اجتناب از استعمال این عطرهاست، اما حرام دانستن قاطعانه آن ممکن نیست...».

فتاوی نور علی الدرب (النساء) به واسطه وبسایت ایشان.

ثالثاً:

اما حکم مواد آرایشی را می‌توان با مراجعه به پاسخ سوالات (20226) و (26799) دریافت.

والله اعلم